

قرن پیشرو،

قرن آسیا و سازمان همکاری شانگهای (۲)

الزامات دیپلماسی پارلمانی متوازن بین جمهوری اسلامی ایران و هند

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

خدای بزرگ بخشایش همیشه بخشایند

بِسْمِ

شماره مسلسل: ۱۸۴۹۴
کد موضوعی: ۲۶۰

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

تاریخ انتشار:
۱۴۰۱/۸/۹

عنوان گزارش:

قرن پیش رو، قرن آسیا و سازمان همکاری شانگهای (۲)
الزامات دیپلماسی پارلمانی متوازن بین جمهوری اسلامی ایران و هند

نام دفتر:

مطالعات سیاسی (گروه پارلمانی)

تهیه و تدوین کننده:

مصطفی دلاور پور اقدم

ناظر علمی:

مهدی امیری

صفحه آرا:

نرجس امیر احمدی

واژه‌های کلیدی:

۱. مجلس شورای اسلامی
۲. پارلمان هند
۳. دیپلماسی پارلمانی متوازن
۴. مجلس نمایندگان (لوک سابها)
۵. مجلس سنا (راجیا سابها)

فهرست مطالب

۶

چکیده

۷

مقدمه

۸

گفتار اول - جایگاه مجلس قانونگذاری در ساختار سیاسی هند

۹

گفتار دوم - نقش رئیس جمهوری در نظام قانونگذاری هند

۱۱

گفتار سوم - احزاب پارلمانی هند

۱۳

گفتار چهارم - مجلس لوک سابها

۱۵

گفتار پنجم - مجلس راجیا سابها

۱۶

گفتار ششم - فرایند قانونگذاری در هند

۱۸

گفتار هفتم - بازوی پژوهشی مجلس قانونگذاری هند

۱۹

گفتار هشتم - الزامات توسعه دیپلماسی پارلمانی متوازن با هند

۲۱

جمع بندی و نتیجه گیری

۲۱

منابع و مآخذ

قرن پیش رو، قرن آسیا و سازمان همکاری شانگهای (۲) الزامات دیپلماسی پارلمانی متوازن بین جمهوری اسلامی ایران و هند

چکیده

توسعه دیپلماسی پارلمانی متوازن بین مجلس شورای اسلامی با مجالس نمایندگان و سنای هند به صورت مستقیم به وزارت امور خارجه برای پیشبرد دیپلماسی رسمی کمک می‌کند.

«مرکز اطلاعات و تحقیقات» به‌عنوان رکن پژوهشی پارلمان هند، رسالت اطلاع‌رسانی مستمر به نمایندگان و رفع نیازهای پژوهشی آنان را برعهده دارند. ترسیم نقشه راه مشخص برای توسعه روابط پارلمانی دوجانبه یا چندجانبه با مجالس مهم و تأثیرگذار کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای از جمله روسیه، چین، پاکستان و هند، نقطه عطفی برای تأسیس اتحادیه بین‌المجالس سازمان همکاری شانگهای با ابتکار ریاست محترم قوه مقننه خواهد بود. مذاکره با کشورهای همسو برای تأسیس اتحادیه مذکور، علاوه بر تقویت دیپلماسی پارلمانی نگاه به شرق، جبهه پارلمانی منسجمی را در برابر سیاست‌های سلطه‌گرایانه جبهه غرب به وجود می‌آورد. از طرفی ابتکار ریاست محترم قوه مقننه برای تأسیس اتحادیه بین‌المجالس شانگهای، به صورت مستقیم اثرگذاری و قدرت نرم فعالیت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی در ساختارهای منطقه‌ای، فرمانطقه‌ای و قاره‌ای را ارتقا می‌دهد.

استفاده از ظرفیت‌های دیپلماسی مجامع و رایزنی‌های دیپلماتیک ریاست محترم قوه مقننه در سطح دیپلماسی سران با کشورهای تأثیرگذار سازمان همکاری شانگهای همچون هند، روسیه و چین و گفتگوهای راهبردی ریاست محترم قوه مقننه با «ژانگ مینگ» دبیر کل این سازمان برای تأسیس «اتحادیه بین‌المجالس سازمان همکاری شانگهای» و متعاقباً دیپلماسی فعال مجلس یازدهم برای انعقاد «توافقنامه مقر» و استقرار دبیرخانه آن در تهران، در قرارگیری قوه مقننه در مدار دیپلماسی پارلمانی پیش‌ران در گام دوم انقلاب از اهمیت استراتژیک برخوردار است. قطعاً با توجه به استقرار دبیرخانه مجمع مجالس آسیایی، اتحادیه بین‌المجالس اسلامی و کنفرانس حمایت از انتفاضه فلسطین در تهران، مدیریت هوشمندانه ظرفیت‌ها و ابتکار ریاست محترم مجلس شورای اسلامی و سایر کنشگران دیپلماسی پارلمانی برای تأسیس اتحادیه مذکور و متعاقباً استقرار دبیرخانه آن در تهران، اقتدار سیاسی مجلس شورای اسلامی در عرصه بین‌المللی و جهانی را به صورت قابل توجهی افزایش خواهد داد. هم‌زمان رایزنی‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی با مجالس قانونگذاری عضو سازمان همکاری شانگهای از جمله مثلث هند، روسیه و چین برای تأسیس اتحادیه مذکور، نقش مهمی را در برتری استراتژیک این سازمان در برابر سازمان ناتو ایفا می‌کند و بازدارندگی سیاسی و مشت‌آهنین این سازمان در برابر نفوذ ناتو به شرق را مستحکم‌تر می‌نماید.

[

با عضویت رسمی جمهوری اسلامی ایران در سازمان همکاری شانگهای و لایحه الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به این سازمان مورخ ۱۰ مهر ۱۴۰۱، فضای مساعدتری برای گسترش روابط پایدار با همسایگان و کشورهای پیرامونی همچون هند، قزاقستان و ازبکستان فراهم شده است. توسعه دیپلماسی پارلمانی سران بین‌المجالس کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای می‌تواند ظرفیت‌های جدیدی را نیز در حوزه دیپلماسی رسمی به وجود آورد. رایزنی اعضا برای تأسیس اتحادیه بین‌المجالس کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای، به صورت غیرمستقیم به تسهیل و تسریع فرآیند شکل‌گیری گزینه قرن پیش رو - قرن آسیا که بارها مورد تأکید ریاست محترم قوه مقننه قرار گرفته، نیز کمک می‌کند. با توجه به عضویت کشورهای مهم آسیای مرکزی در سازمان همکاری شانگهای، اهتمام نمایندگان مجلس شورای اسلامی از جمله رؤسای گروه‌های دوستی مجلس شورای اسلامی با کشورهای عضو، علاوه بر تعمیق دیپلماسی پارلمانی متوازن بین مجالس کشورهای عضو، به احیای جاده ابریشم و رفع موانع کریدور شمال - جنوب نیز کمک می‌کند. در این میان، هند یکی از کشورها و کنشگران فعال سازمان همکاری شانگهای است که لازم است با تبیین نقشه راه توسعه دیپلماسی پارلمانی متوازن، طرفین به سمت اهداف توسعه پایدار منطقه‌ای گام بردارند. هند همچنین از کشورهای بنیانگذار و تأثیرگذار جنبش عدم تعهد است که این امر می‌تواند در توسعه دیپلماسی پارلمانی سران بین‌المجالس این جنبش مؤثر باشد. از طرفی تقریب مواضع اعلامی و اعلانی مجالس عضو سازمان همکاری شانگهای، موجب توانمندسازی اعضا در مجامع پارلمانی و شکل‌گیری یک قطب سیاسی نوین در اتحادیه بین‌المجالس جهانی خواهد شد.

نظام سیاسی هند دمکراسی پارلمانی و دارای «قوه مقننه دومجلسی» شامل «مجلس لوک سابها» و «مجلس راجیا سابها» است، به همین دلیل اتخاذ دیپلماسی پارلمانی دو لایه‌ای قوه مقننه برای توسعه روابط با هر دو مجلس نمایندگان و سنا ضروری است. گسترش رایزنی‌های دیپلماتیک بین رؤسای فراکسیون‌های مجلس شورای اسلامی با رئیس و قانونگذاران شاخص حزب یا فراکسیون حاکم بر مجلسین هند می‌تواند فرآیند تقریب سیاسی بین دو کشور را تسریع نماید.

در قانون اساسی، رئیس‌جمهور به‌عنوان رئیس دولت معرفی شده، ولی در محیط میدان، نخست‌وزیر و شورای وزیران مسئولیت اجرایی را برعهده دارند و در برابر مجلس هند پاسخگو هستند. وزیران دولت هم‌زمان در مجلس لوک سابها حضور و حق رأی دارند. به همین دلیل

[مقدمه]

یکی از ملزومات دیپلماسی گام به گام برای تحقق قرن بیست و یکم - قرن آسیا، توسعه دیپلماسی پارلمانی متوازن با مجالس کشورهای جنوب شرق آسیا و مجالس عضو «سازمان همکاری شانگهای»^۱ است. در حال حاضر جمهوری اسلامی ایران، روسیه، چین، هند، قزاقستان، قرقیزستان، پاکستان، تاجیکستان و ازبکستان از اعضای رسمی سازمان همکاری شانگهای هستند.^۲ در این میان کشور هند با گستره وسیع جغرافیایی و جمعیتی، به ترتیب هفتمین کشور بزرگ و دومین کشور پر جمعیت جهان است.^۳ این کشور از لحاظ بیوفناوری، فناوری اطلاعات، انرژی اتمی، علوم پزشکی و صنعت کشاورزی در زمره کشورهای سرآمد دنیاست.^۴ با توجه به اهتمام جمهوری اسلامی ایران برای احیای جاده ابریشم و توسعه کریدور شمال - جنوب^۵، تأکید ریاست محترم قوه مقننه بر لزوم ریل گذاری سیاست‌ها به سمت پایه گذاری قرن پیش رو - قرن آسیا و همچنین عضویت رسمی جمهوری اسلامی ایران در سازمان همکاری شانگهای، اهمیت توسعه روابط پارلمانی با هند را بیش از گذشته افزایش داده است. جمعیت هند تا سپتامبر ۲۰۲۲، حدود ۱/۳ میلیارد نفر بود^۶ که نزدیک به ۲۰۰ میلیون نفر آن را مسلمانان تشکیل می‌دهند که پس از اندونزی و پاکستان بیشترین جمعیت مسلمان را دارد.^۷ از طرفی جمهوری اسلامی ایران و هند به دلیل اشتراکات تاریخی و فرهنگی از یک ارتباط بین تمدنی برخوردارند که این امر بستر توسعه ابعاد دیپلماسی عمومی از جمله دیپلماسی پارلمانی دو جانبه بین دو کشور را هموارتر می‌کند. به همین دلیل گروه مطالعات پارلمانی دفتر مطالعات سیاسی، در دومین گزارش از سلسله گزارش‌های مرتبط با واکاوی مجالس عضو سازمان همکاری شانگهای، ظرفیت‌ها و سازوکارهای توسعه دیپلماسی پارلمانی دو جانبه بین جمهوری اسلامی ایران و هند را بررسی کرده است.

1. Shanghai Cooperation Organization (SCO)
2. <https://dppa.un.org/en/shanghai-cooperation-organization>
3. <https://go2tr.co/mag/largest-countries-in-the-world>
4. <https://www.worldbank.org/en/country/india/overview>
5. <https://www.irna.ir/news/84857101/>
6. <https://www.worldometers.info/world-population/india-population/>
7. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/muslim-population-by-country>

۸. نصر... امامی، مشترکات فرهنگی و آیینی قوم هند و ایرانی و ریشه‌های کهن آن، مجله مطالعات ایرانی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، سال هشتم، ش ۱۶، ۱۳۸۸، ص ۷۳.

[گفتار اول - جایگاه مجلس قانونگذاری در ساختار سیاسی هند]

یک روز پس از استقلال پاکستان از استعمار انگلیس در دوره پادشاهی جرج ششم و به دنبال تصویب «قانون استقلال هند»^۱ در پارلمان انگلیس، کشور هند نیز در ۱۵ اوت ۱۹۴۷ استقلال یافت. این روز در تقویم هند به عنوان «روز استقلال هند»^۲ از استعمار انگلیس نامگذاری شده و تعطیل سراسری است و مردم آن را جشن می‌گیرند.^۳ قانون اساسی هند در ۲۶ نوامبر ۱۹۴۹ تصویب شد، ولی در فاصله اندکی برخی مفاد آن تغییر یافت و قسمت عمده آن از ۲۶ ژانویه ۱۹۵۰ معروف به «روز آغاز» یا «روز جمهوری»^۴ اجرایی شده است.^۵ این روز در سراسر هند، تعطیل رسمی است و در ۲۶ ژانویه ۲۰۲۲ مردم هند هفتاد و سومین روز جمهوری را جشن گرفتند.^۶ براساس قانون اساسی هند، اختیار ایالت‌ها در فرایند قانونگذاری افزایش یافت. مهم‌ترین تغییر از زمان قانون اساسی ۱۹۵۰، افزایش تعداد ایالت‌ها و سازماندهی مجدد آنها براساس مرزهای زبانی بوده است. ساختار و فرایند قانونگذاری در پارلمان هند همان گونه که در متن به آن اشاره خواهد شد، شباهت‌هایی با ساختار پارلمان انگلیس و فرایند قانونگذاری در کنگره آمریکا دارد.^۸

با استناد به مفاد قانون اساسی این کشور، نظام سیاسی هند دموکراسی پارلمانی و دارای «قوه مقننه دومجلسی» شامل «مجلس لوک سابها»^{۱۰} و «مجلس راجیا سابها»^{۱۱} است^{۱۲} و همزمان یک قانونگذار نمی‌تواند در هر دو مجلس عضو باشد.^{۱۳} براساس اصل هفتاد و نهم قانون اساسی، قوه مقننه هند شامل ریاست جمهوری، راجیا سابها (مجلس سنا) و لوک سابها (مجلس نمایندگان) است.^{۱۴} وزیران دولت (شورای وزیران) همزمان در مجلس لوک سابها نیز حضور و حق رأی دارند. شوراها از پایین‌ترین سطوح در روستاها آغاز می‌شود و تارده‌های بخش، شهر، ناحیه، ایالت و دولت مرکزی ارتقا می‌یابند. شهرداری‌ها نیز استقلال مالی و مدیریتی دارند و شهرداران با رأی اعضای شورا برگزیده می‌شوند.^{۱۵}

انتخابات پارلمانی هند، گسترده‌ترین انتخابات در جهان است. هر حزب به تنهایی یا از طریق ائتلاف با سایر احزاب، برای تشکیل دولت به رأی ۲۷۲ از ۵۴۳ نماینده پارلمان نیاز دارد. برخی مواقع یک حزب آرای بالایی آورده است، ولی برای رسیدن به سقف ۲۷۲ رأی، تشکیل ائتلاف یا «جبهه»^{۱۶} را می‌دهد.

هر حزب یا فراکسیونی که بیشترین کرسی را در مجلس لوک سابها (مجلس نمایندگان) به دست آورد، دولت مرکزی را تشکیل می‌دهد. در این کشور با فاصله گرفتن از شمارش سنتی آراء، از «رأی گیری الکترونیکی»^{۱۷} در تمامی حوزه‌ها استفاده می‌شود.^{۱۸} برای کمک به رأی دهندگان بیسواد، هریک از نامزدها در ایالت‌های مختلف با نماد حزبی خود معرفی می‌شوند. برای مثال گل نیلوفر آبی، نماد حزب بهاراتیا جاناتا (بی جی پی) است.^{۱۹} ساختار دولت هند، فدرالی است و ایالت‌ها و سرزمین‌های تحت اداره دولت مرکزی، دارای دولت‌های منتخب و «مجالس ایالتی»^{۲۰} هستند. دولت‌های

- 1 . Indian Independence Act
- 2 . Independence Day of India
- 3 . <https://knowindia.india.gov.in/independence-day-celebration/>
- 4 . Republic Day
- 5 . Constitution of India, <https://www.india.gov.in/my-government/constitution-india>
- 6 . <https://indianexpress.com/article/explained/why-january-26-is-celebrated-as-republic-day-6230037/>
- 7 . <https://currentaffairs.adda247.com/26-january-2022/>
- 8 . <https://www.congress.gov/legislative-process>
- 9 . Bicameral Legislature
- 10 . Lok Sabha (House of the People)
- 11 . Rajya Sabha (Council of States)
- 12 . https://legislative.gov.in/sites/default/files/COI_English.pdf

۱۳ . ماده (۱۹۰) قانون اساسی.

- 14 . <https://www.india.gov.in/my-government/constitution-india>

۱۵ . ساختار سیاسی و نظام حکومتی هند، سفارت جمهوری اسلامی ایران در دهلی نو، خردادماه ۱۳۹۸.

- <https://india.mfa.gov.ir/portal/GeneralCategoryServices/5192>

- 16 . alliance
- 17 . Electronic Voting
- 18 . <https://www.geekforgeeks.org/election-system-in-india/>
- 19 . <https://ecisveep.nic.in/voters/how-to-vote/>
- 20 . State Legislature

مرکزی و ایالتی از طریق انتخابات مستقیم شکل می‌گیرند.^۱ تشکیلات این کشور دارای قوای سه‌گانه قوه مقننه، قوه مجریه و قوه قضائیه است. رئیس‌جمهور به‌عنوان رئیس دولت توسط مجلس «لوک سابها» و «راجیا سابها» انتخاب می‌شود. دیوان عالی هند متشکل از یک رئیس و ۲۵ قاضی است که به همراه دادگاه‌های عالی هر ایالت، استقلال کامل دارند.^۲ کمیسیون انتخابات نیز یک نهاد مستقل دولتی است که در تشخیص شرایط برگزاری، نظارت کامل بر فرایند برگزاری انتخابات و تأیید نتایج آن اختیار کامل دارد. مجری برگزاری انتخابات نیز وزارت کشور است.^۳ حداقل سن قانونی رأی‌دهندگان ۱۸ سال است.^۴ مجالس ایالتی هند بجز ایالت‌های «جامو و کشمیر» و «بیهار» دارای نظام تک‌مجلسی‌اند.^۵

[گفتار دوم - نقش رئیس‌جمهوری در نظام قانونگذاری هند]

رئیس‌جمهور می‌تواند حداکثر برای دو دوره ۵ ساله انتخاب شود.^۶ در قانون اساسی، رئیس‌جمهور به‌عنوان رئیس دولت معرفی شده، ولی در محیط میدان، نخست‌وزیر و شورای وزیران مسئولیت اجرایی را برعهده دارند و در برابر مجلس هند پاسخگو هستند، با وجود این قانون اساسی وظایفی را برای ریاست‌جمهوری در نظر گرفته که قدرت او را در سپهر حکمرانی سیاست داخلی و خارجی بسیار برجسته ساخته است. از ۲۵ ژوئیه ۲۰۲۲، خانم «دراوادی مورمو»^۷ از «حزب بهاراتیا جاناتا» و «جبهه ملی دمکراتیک» به‌عنوان پانزدهمین رئیس‌جمهور هند انتخاب شده است.^۸

۲-۱. جایگاه ریاست‌جمهوری در قانون اساسی هند

با توجه به تکرر بالای موازیک‌های قومی و فرقه‌ای در هند، رئیس‌جمهوری نماد «همبستگی، وحدت و یکپارچگی ملت»^۹ است. مهم‌ترین مرجع حقوقی برای مطالعه صلاحیت‌های رئیس‌جمهور هند، قانون اساسی این کشور است. رئیس‌جمهور هند، رئیس رسمی قوای مقننه، مجریه، قضائیه و فرمانده کل نیروهای مسلح است.^{۱۱} این نقش رئیس‌جمهور هند همانند نقش پادشاه یا ملکه در ساختار سیاسی و کابینه انگلیس است،^{۱۲} البته به‌دلیل سابقه طولانی استعماری انگلیس در هند، برخی ساختارها و فرایندهای سیاسی این کشور از انگلیس الگوبرداری شده‌اند.^{۱۳} با وجود این دو تفاوت اساسی بین نظام انتخاباتی هند و نظام‌های وست مینستر^{۱۴} وجود دارد. اول آنکه نظام سیاسی هند فدرال است و اختیارات قابل‌توجهی به مجالس قانونگذاری ایالتی اعطا شده است و دوم آنکه هند از یک نظام ذخیره‌سازی برخوردار است که براساس آن برخی حوزه‌های انتخاباتی برای نامزدهای قبایل فهرست‌بندی شده‌اند.^{۱۵} با استناد به اصل شصت و یکم قانون اساسی در صورت اقدام خلاف قانون اساسی رئیس‌جمهور، مجلسین این کشور می‌توانند با رأی یک‌چهارم هر یک از مجالس نمایندگان یا سنا، رئیس‌جمهور را استیضاح نمایند.^{۱۶} حداکثر ظرف چهار روز پس از اعلام رأی عدم اعتماد مجلس به رئیس‌جمهور، پیشنهاد برکناری وی باید به امضای نمایندگان مخالف برسد.

1 . <https://india.mfa.gov.ir/portal/GeneralCategoryServices/5192>

2 . <https://main.sci.gov.in/>

3 . <https://www.legalserviceindia.com/legal/article-8062-appointment-of-supreme-court-judges.html>

4 . <https://eci.gov.in/>

5 . <https://www.india.gov.in/topics/governance-administration/state-legislature>

6 . <https://www.toppr.com/ask/question/what-is-the-term-of-office-of-the-president-of-india/>

7 . Shri Droupadi Murmu

8 . <https://babel.ua/en/news/81846-draupadi-murmu-became-the-new-president-of-india>

9 . solidarity, unity, and integrity of the nation

10 . <https://www.careerlauncher.com/upsc/president-election/>

11 . <https://www.indiatoday.in/education-today/gk-current-affairs/story/the-president-of-india-powers-and-responsibilities-1880001-2021-11-23>

12 . <http://projectbritain.com/royal/role.htm>

13 . http://law.uok.edu.in/Files/5ce6c765-c013-446c-b6ac-b9de496f8751/Custom/Powers_and_Functions_of_President_in_India.pdf

14 . Westminster

۱۵ رحیمی مقدم، احمد (۱۳۸۸). ساختار نظام انتخاباتی هند، شماره مسلسل ۱۰۰۲۴، مرکز پژوهش‌های مجلس، دفتر مطالعات سیاسی، ص ۴.

16 . <https://indiankanoon.org/doc/594857/>

۲-۲. وظایف و مأموریت رئیس‌جمهور هند

در جدول ۱ به وظایف و صلاحیت‌های رئیس‌جمهور اشاره شده است که برخی از آنها کاملاً با مسائل پارلمانی و فرآیند قانونگذاری ارتباط دارد.

توضیحات	وظایف رئیس‌جمهور
با استناد به ماده (۶۰) قانون اساسی هند	حفاظت و مراقبت از اجرای دقیق مفاد قانون اساسی
همان‌گونه که رئیس‌جمهور هند بالاترین مقام اجرایی در سطح کشور است، فرمانداران نیز بالاترین مقام اجرایی در ایالت‌ها محسوب می‌شوند	انتصاب فرمانداران کل، قضات دیوان عالی و قضات دیوان حسابرسی
-	انتخاب دو نفر از هندی‌های انگلیسی‌تبار به‌عنوان قانونگذار مجلس نمایندگان (لوک سابه)
-	انتخاب ۱۲ سناتور از ۲۵۰ سناتور مجلس راجیا سابه
-	اختیار «تعلیق» ^۱ مجلس نمایندگان (لوک سابه) و مجلس سنا (راجیا سابه)
رئیس‌جمهور هند در مراسم افتتاحیه مجلس لوک سابه پس از پایان انتخابات عمومی و همچنین قبل از آغاز جلسات مشترک مجلس لوک سابه و راجیا سابه، برای قانونگذاران سخنرانی و سیاست‌های کلی را ترسیم می‌کند.	احضار قانونگذاران و سخنرانی در محرن پارلمان ^۲
براساس بند «۲» ماده (۸۳) قانون اساسی، رئیس‌جمهور از اختیار انحلال مجلس لوک‌سبا برخوردار است که از مصادیق آن می‌توان به انحلال مجلس دوازدهم لوک‌سبا در سال ۱۹۹۹ اشاره کرد. انحلال مجلس لوک‌سبا باید پس از مشورت با نخست‌وزیر و شورای وزیران انجام شود. ^۳	اختیار انحلال مجلس لوک‌سبا ^۳
با استناد به ماده (۱۱۱) قانون اساسی هند، لویح مصوب مجلسین هند هنگامی لازم‌الاجرا هستند که به امضای رئیس‌جمهور رسیده باشد.	توشیح لویح مصوب مجلس نمایندگان و سنا
با استناد به ماده (۲۰۰) قانون اساسی، فرمانداران ایالت‌ها مصوبات مجلس ایالتی را برای رئیس‌جمهور ارسال می‌کنند و او این صلاحیت را دارد که هر یک از آنها را و تویا برای انجام برخی اصلاحات به مجلس ایالتی مسترد نماید.	وتوی مصوبات مجلس ایالتی
وظیفه اعلان جنگ و همچنین پایان جنگ برعهده ریاست‌جمهوری است.	فرماندهی کل نیروهای مسلح هند ^۵
تمامی معاهدات و قراردادهای مهم به نام رئیس‌جمهور منعقد می‌شوند.	لازم‌الاجرا شدن معاهدات بین‌المللی
با استناد به ماده (۷۲) قانون اساسی هند، به رئیس‌جمهور اختیار داده شده است تحت شرایطی محکومان دادگاه‌های هند را عفو نماید. احکام دادگاه‌های نظامی و جرائم اعدام می‌تواند توسط ریاست‌جمهوری نقض و متهمان مورد عفو قرار گیرند	اختیار عفو ^۴
بدون توصیه‌های ریاست‌جمهوری، هیچ لویح پولی نمی‌تواند در مجلسین هند مطرح شوند. سیاست‌های پولی و مالی هند در مراسم افتتاحیه مجلس نمایندگان و سنا هند، توسط رئیس‌جمهور مطرح می‌شوند.	اختیار بالا در خصوص لویح پولی
اعلام وضعیت اضطرار ملی براساس مواد (۳۵۲)، (۳۵۶) و (۳۶۰) قانون اساسی انجام می‌شود. شرایط اضطرار به سه بخش شرایط اضطرار ملی (ماده (۳۵۲) قانون اساسی)، شرایط اضطرار نقض قانون اساسی در یک ایالت (ماده (۳۵۶) نقض قانون اساسی) و شرایط اضطرار مالی (ماده (۳۶۰) قانون اساسی) تقسیم می‌شوند.	اعلام وضعیت اضطرار ملی ^۶

- 1 . Prorogue the Houses
- 2 . Summons and Addresses Parliament
- 3 . Dissolve the Lok Sabha
- 4 . <https://www.thehindu.com/opinion/op-ed/what-is-dissolution-of-lok-sabha/article26994519.ece>
- 5 . Supreme Commander of the Indian Armed Forces
- 6 . Pardoning Powers
- 7 . Proclaim of National Emergency

[گفتار سوم - احزاب پارلمانی هند]

نقش احزاب و فراکسیون‌های پارلمانی در ساختار و فرایند قانونگذاری هند بسیار برجسته و تأثیرگذار است.^۱ بیش از ۷۰۰ حزب سیاسی در هند در سه گروه احزاب ملی، ایالتی و محلی با یکدیگر رقابت می‌کنند، اولی تاکنون فقط نمایندگان ۶ حزب موفق شده‌اند به پُست نخست‌وزیری دست یابند. از طرفی الگوی رقابت حزبی در ایالت‌های مختلف نیز متفاوت است که مولود تنوع جغرافیایی و فرهنگی بالاست. حزب کمونیست هند در هفتم نوامبر ۱۹۶۴ پایه‌گذاری شد. این حزب از طریق ائتلاف با «جبهه سکولار ترقی‌خواه»^۲ و «جبهه چپ دمکراتیک»^۳ تلاش می‌کند نفوذش را در پارلمان هند حفظ نماید.^۴ «حزب باهوجان سامج» در ۱۴ آوریل ۱۹۸۴ توسط «کانشی رام»^۵ و «حزب کنگره ملی گرا» در دهم ژوئن ۱۹۹۹ توسط «شاراد پوار» و «طریق انوار» از بین طرفداران «گاندو» و «نهر» تأسیس شد. بیشترین رقابت حزبی برای تصاحب کرسی‌های هفدهمین دوره مجلس نمایندگان (لوک سابها) بین دو حزب قدرتمند «بهاراتیا جانانا» و «کنگره ملی هند» وجود داشت و سایر احزاب، اقبالی برای اثرگذاری بر سیاست‌های مجلس نمایندگان هفدهم نداشتند.^۶

۱-۳. حزب بهاراتیا جانانا

حزب بهاراتیا جانانا (بی جی پی)^۷ یا «حزب مردم هند» در ششم آوریل ۱۹۸۰ تأسیس و طی ۲۰ سال قدرت آن به تدریج افزایش یافت،^۸ به طوری که این حزب در انتخابات عمومی سال ۲۰۱۴ با تصاحب ۳۰۳ کرسی، اکثریت ۵۴۵ کرسی مجلس نمایندگان را به دست آورد و «نارندرا موری» از طرف حزب حاکم به عنوان نخست‌وزیر هند انتخاب شد.^۹ در انتخابات سراسری ماه‌های آوریل - مه ۲۰۱۹، این حزب مجدداً با کسب ۲۸۲ کرسی از مجموع ۵۴۳ کرسی، برای بار دوم پیروز انتخابات و «نارندرا مودی» مجدداً به عنوان نخست‌وزیر و رئیس «شورای وزیران»^{۱۰} انتخاب می‌شود^{۱۱} و اقتدار این حزب در سپهر سیاسی هند به صورت محسوسی گسترش می‌یابد.^{۱۲} هر حزبی بتواند حد نصاب آرا یعنی نصف به علاوه یک (۲۷۲ نماینده از مجموع ۵۴۳ نماینده) را به دست آورد، بدون نیاز به ائتلاف با سایر احزاب می‌تواند دولت را تشکیل دهد. بنابراین شورای وزیران هند می‌تواند تک‌حزبی یا دولت ائتلافی باشد.

1 . <https://www.jagranjosh.com/general-knowledge/list-of-all-the-political-parties-in-india-1476786411-1>

۲ . احمد عالمی، آشنایی با کشور هندوستان، انتشارات خانه فرهنگ جمهوری اسلامی ایران در هند، ص ۱۹، ۱۳۹۱.

3 . Secular Progressive Alliance

4 . Left Democratic Front

5 . <https://www.loc.gov/item/lcwaN0002841/>

6 . Kanshi ram

7 . <https://www.britannica.com/topic/Nationalist-Congress-Party>

8 . Bharatiya Janata Party(BJP)

9 . <http://www.apbjp.org/eng/history/>

10 . <https://www.mapsofindia.com/parliamentaryconstituencies/>

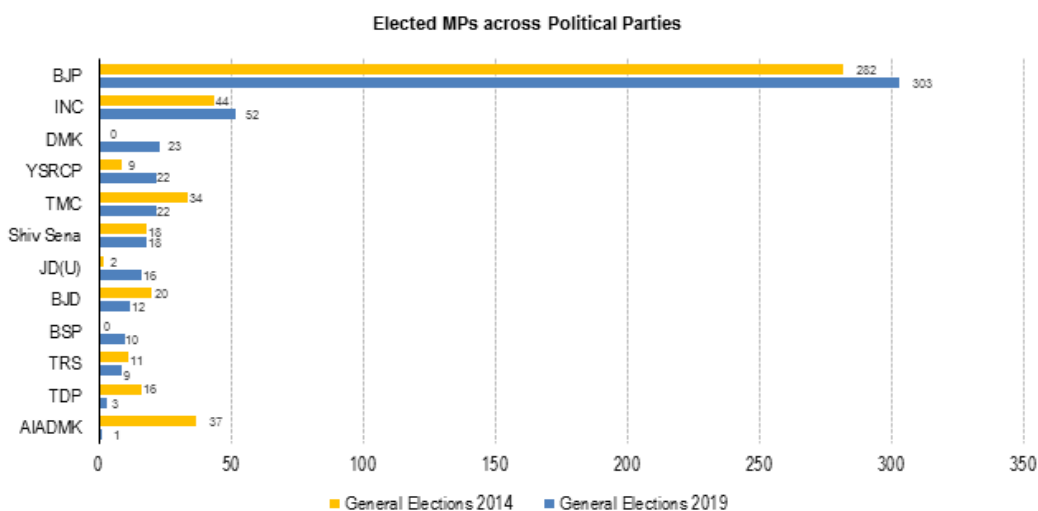
11 . Council of Ministers

12 . <https://www.britannica.com/topic/list-of-prime-ministers-of-India-1832692>

13 . <https://prsindia.org/parliamenttrack/vital-stats/profile-of-the-newly-elected-17th-lok-sabha>

تصویر ۱. میزان آرای احزاب مختلف در انتخابات پارلمانی ۲۰۱۴ و ۲۰۱۹ پارلمان هند

شایان ذکر است نخست‌وزیر و تمامی اعضای کابینه در برابر مجلس نمایندگان (لوک سابها) پاسخگو هستند. ^۱ خانم «دراو پادی مورمو»، رئیس‌جمهور هند نیز عضو حزب حاکم (حزب بهاراتیا جاناتا) است. احزاب پیروز برای اینکه از حمایت حداکثری مجلس نمایندگان (لوک سابها) برخوردار باشند و بتوانند کابینه را تشکیل دهند، به سمت تشکیل ائتلاف حزبی گام برمی‌دارند. برای مثال «حزب بی جی پی» یا حزب مردم پس از ائتلاف با احزاب کوچک‌تر، «جبهه ملی دموکراتیک»^۲ را تشکیل داد که رهبری آن را نخست‌وزیر وقت هند، «نارندرا مودی» برعهده دارد.^۳

تصویر ۲ به خوبی گویای این واقعیت است که جواهر لعل نهرو از حزب کنگره ملی، تاکنون بیشترین سابقه حکمرانی را به‌عنوان نخست‌وزیر هند داشته است.

تصویر ۲. مدت حکمرانی نخست‌وزیران هند از بدو استقلال تاکنون

1 . Dam, Shubhankar (2016), "Executive", in Choudhry, Sujit; Khosla, Madhav; Mehta, Pratap Bhanu (eds.), The Oxford Handbook of the Indian Constitution, Oxford and New York: Oxford University Press, p. 307

2 . National Democratic Alliance (NDA)

3 . <https://www.britannica.com/topic/National-Democratic-Alliance-political-organization-India>

۲-۳. حزب کنگره ملی

حزب کنگره ملی در ۲۸ دسامبر ۱۸۸۵ تأسیس شد و قدیمی‌ترین حزب سیاسی هند است. در سال ۱۹۱۴ با ورود مهاتما گاندی به این حزب، دوره جدیدی در فعالیت این حزب پایه‌گذاری می‌شود. او با رهبری این حزب، پرچمدار نهضت استقلال هند شد. مجالس نمایندگان و سنای هند پس از استقلال به مدت چهار دهه تحت سیطره حزب کنگره قرار داشتند. این حزب در مجلس سنا (راجیا سابها) رقیب حزب بهاراتیا جاناتا است و به‌عنوان **حزب مخالف** شناخته می‌شود. از ۱۶ فوریه ۲۰۲۱، «ماپانا مالی کارجون خارج»^۱ به‌عنوان «رهبر حزب مخالف در مجلس راجاسابها»^۲ و «دهیر رانجان چودری»^۳، رهبری حزب کنگره ملی در هفدهمین دوره مجلس لوک سابها هستند. این حزب در حال حاضر ریاست «جبهه متحد ترقی‌خواه»^۴ را برعهده دارد و برای اثرگذاری حداکثری در انتخابات مجلس، **چهار شاخه دانشجویی، جوانان، زنان و کارگران** را تشکیل داده است. شاخه جوانان حزب با نام **کنگره جوانان هند** معروف است. حزب کنگره ملی ۴۶ کرسی از ۵۴۳ کرسی مجلس نمایندگان هفدهم و ۵۷ کرسی از ۲۴۵ کرسی مجلس سنا (راجیا سابها) را در اختیار دارد. «جواهر لعل نهرو»^۵ که «پاندیت» نامیده می‌شد به‌عنوان اولین نخست‌وزیر هند از این حزب انتخاب شد. جواهر لعل نهرو، طولانی‌ترین دوره نخست‌وزیری را برعهده داشته است و تا زمان درگذشت او در ۲۷ مه ۱۹۶۴، به مدت ۱۶ سال و ۲۸۶ روز، نخست‌وزیر هند بود.^۷

[گفتار چهارم - مجلس لوک سابها]

«مجلس سفلی»^۸، «مجلس عوام»، «مجلس مردمی»^۹، «لویه جرگه» و مجلس نمایندگان، سایر عناوین مجلس لوک سابها هستند. انتخابات پارلمانی هند همواره با برخی خشونت‌های قومی و فرقه‌ای در برخی ایالت‌ها همراه است، به همین دلیل به‌منظور برگزاری نظم و امنیت، انتخابات عمومی پارلمانی در این کشور بیش از یک ماه زمان می‌برد. انتخابات هفدهمین دوره انتخابات مجلس نمایندگان (لوک سابها)^{۱۰} در ۱۱ آوریل ۲۰۱۹ آغاز و در ۱۹ مه ۲۰۱۹ پایان یافت. مجلس هفدهم تا آوریل ۲۰۲۴ به فعالیت خود ادامه خواهد داد. این دور از انتخابات در هفت مرحله در سراسر این کشور برگزار و نتیجه آن در ۲۳ مه ۲۰۱۹ (دوم خرداد ۱۳۹۸) اعلام شد. هشت هزار نامزد در این دور از انتخابات در قالب ۲۳۵۴ حزب با یکدیگر رقابت داشتند.^{۱۱}

هریک از قانونگذاران مجلس لوک سابها، نمایندگی ۲۴۵۷۲۱۱ نفر را برعهده دارد که بالاترین میزان نمایندگی در دنیا است. در انتخابات سراسری پارلمانی سال ۲۰۱۹ بالغ بر نهصد میلیون نفر واجد شرایط رأی دادن بودند که پانزده میلیون نفرشان بین ۱۹ - ۱۸ سال سن داشتند. انتخابات پارلمانی عمومی در این کشور به‌طور معمول پرهزینه‌ترین انتخابات در جهان است. برای مثال هزینه برگزاری انتخابات عمومی سال ۲۰۱۹ میلادی، حدود ۹ میلیارد دلار اعلام شد.^{۱۲}

1 . Mapanna Mallikarjun Kharge

2 . Leader of the Opposition of Rajya Sabha

3 . Adhir Ranjan Chowdhury

4 . United Progressive Alliance (UPA)

5 . Shri Jawaharlal Nehru

6 . https://www.pmindia.gov.in/en/former_pm/shri-jawaharlal-nehru/

7 . <https://indianexpress.com/article/political-pulse/india-prime-ministers-series-jawaharlal-nehru-first-longest-serving-pm-7922136/>

8 . Lower house

9 . House of the People

10 . 17th Lok Sabha

11 . <https://prsindia.org/parliamenttrack/vital-stats/profile-of-the-newly-elected-17th-lok-sabha>

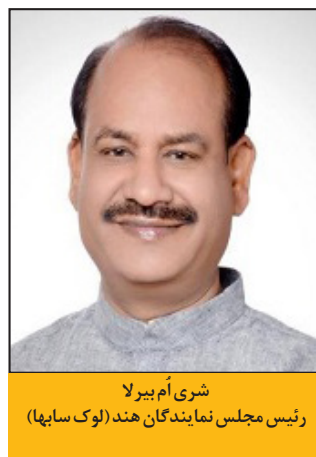
۱۲. ساختار سیاسی و نظام حکومتی هند، سفارت جمهوری اسلامی ایران در دهلی‌نو، خرداد ۱۳۹۸.

<https://india.mfa.gov.ir/portal/GeneralCategoryServices/5192>

مجلس لوک سابها (مجلس نمایندگان) دارای ۵۴۵ کرسی است و حزبی که اکثریت کرسی‌ها را تصاحب نماید از طریق ائتلاف با احزاب کوچک‌تر، شورای وزیران (کابینه) را تشکیل می‌دهد.^۱ ۵۴۳ نماینده با رأی مستقیم شهروندان و دو نماینده نیز از بین «هندهای انگلیسی تبار»^۲ توسط رئیس‌جمهور انتخاب می‌شوند. در انتخابات سال ۲۰۱۹، ۲۶۷ نماینده برای اولین بار به مجلس راه یافتند. تعداد قانونگذاران مرد ۴۶۴ نفر و تعداد بانوان نماینده نیز ۷۸ نفر بوده است.^۳

نامزد انتخابات مجلس لوک سابها باید حداقل ۲۵ سال سن و تبعه هندوستان هستند. همچنین هر قانونگذار باید نمایندگی حداقل ۵۰۰ هزار نفر را در اختیار داشته باشد، یعنی هر شهر یا روستایی که حداقل ۵۰۰ هزار نفر جمعیت را داشته باشد، می‌تواند یک نماینده در مجلس نمایندگان (لوک سابها) داشته باشد.^۴ نماینده نباید در استخدام سایر نهادهای دولتی باشد. هر چند دوره فعالیت مجلس نمایندگان پنج سال است، ولی در شرایطی خاص به رئیس‌جمهور اختیار قانون اساسی داده شده است که این مجلس را زودتر از موعد مقرر منحل نماید.^۵ مجلس نمایندگان (لوک سابها) بر فعالیت دولت نظارت دارد و دولت در قبال آن از مسئولیت سیاسی برخوردار است. قانونگذاران مجلس نمایندگان باید از بین خودشان، یک نماینده را به‌عنوان رئیس (سخنگوی پارلمان) و نماینده‌ای را با عنوان معاون رئیس انتخاب کنند. در حال حاضر، «شری ام بی‌رلا»^۶ ریاست مجلس لوک سابها را برعهده دارد.^۷ کلمه «شری» پیشوندی است که قبل از تمامی قانونگذاران می‌آید و معادل کلمه «آقا» است.

تصویر ۳. لوگوی پارلمان و رئیس لوک سابها (مجلس نمایندگان)

۱. برای مشاهده نام، تصویر و تعلقات حزبی هر یک نمایندگان مجلس لوکسابها به وبسایت زیر رجوع شود:

<http://loksabhaph.nic.in/Members/AlphabeticalList.aspx>

2. Anglo-Indian Community

3. <https://prsindia.org/parliamenttrack/vital-stats/profile-of-the-newly-elected-17th-lok-sabha>

4. <https://byjus.com/question-answer/what-are-the-qualifications-required-for-a-person-to-participate-in-the-lok-sabha-election-1/>

5. <https://www.thehindu.com/opinion/op-ed/what-is-dissolution-of-lok-sabha/article26994519.ece>

6. Shri Om Birla

7. <https://loksabha.nic.in/>

[گفتار پنجم - مجلس راجیا سابها]

«مجلس علیا»^۱، «شورای ایالت‌ها»^۲ و مجلس سنا سایر عناوین مجلس راجیا سابها هستند. به همین دلیل به قانونگذاران این مجلس، لقب سناتور اطلاق می‌شود. این مجلس بیش از همه به مجلس لردهای انگلیس شباهت دارد. تعداد کرسی‌های مجلس راجیا سابها، ۲۴۵ کرسی است که ۲۳۳ سناتور انتخابی از بین نمایندگان مجالس ایالتی و فرمانداران کل هستند و دوازده سناتور را رئیس‌جمهوری از بین ادیبان، دانشمندان، هنرمندان و نیکوکاران برجسته انتخاب می‌کند.^۳ دوره فعالیت هر سناتور ۶ سال است. انتخابات قانونگذاران راجیا سابها غیرمستقیم است. این مجلس هیچگاه منحل نمی‌شود و یک‌سوم اعضای آن در پایان هر دو سال تغییر می‌کند. ریاست مجلس سنا (راجیا سابها) به‌طور معمول با معاون رئیس‌جمهور است. از یازدهم آگوست ۲۰۲۲، «شری جاگدیپ دانخار»^۴ چهاردهمین معاون رئیس‌جمهوری در تاریخ هند، «ریاست موظف مجلس راجیاسابها»^۵ را برعهده دارد.^۶ عضو موظفی پارلمان به نماینده‌ای اطلاق می‌شود که از حضورش در مجلس به‌دلیل پُست و جایگاه سیاسی اوست و از طریق انتخابات عمومی عضو پارلمان نشده است.^۷ «هاریوآش نارایان سینگ»^۸ از چهاردهم سپتامبر ۲۰۲۰، معاونت ریاست راجیا سابها را برعهده دارد.^۹

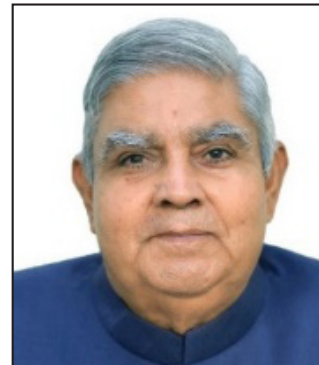
تصویر ۴. لوگو، رئیس و معاون رئیس مجلس سنا (راجیا سابها)^{۱۰}

شری هاریوآش
معاون رئیس راجیا سابها

لوگوی مجلس راجیا سابها
(شورای ایالت‌ها)

رئیس راجیا سابها
(شورای ایالت‌ها، مجلس سنا)

- 1 . Upper House
- 2 . Council of States
- 3 . <https://rajyasabha.nic.in/Members/PartyWiseSummary>
- 4 . Shri Jagdeep Dhankhar
- 5 . ex-officio Chairman Of The Rajya Sabha
- 6 . <https://Vicepresidentofindia.nic.in/>
- 7 . <https://www.lawinsider.com/dictionary/ex-officio-member>
- 8 . Harivansh Narayan Singh
- 9 . <https://starsunfolded.com/harivansh-narayan-singh/>
- 10 . <https://rajyasabha.nic.in/Home/Chairman>

سناتورهای هر ایالت به‌طور غیرمستقیم توسط هیئت انتخاباتی همان ایالت براساس «نظام نمایندگی تناسبی» انتخاب می‌شوند. سناتورهای مجلس راجیا ساپها باید حداقل ۳۰ سال سن داشته و حتماً باید تبعه هند باشند. برخلاف بسیاری از کشورهای فدرال که سهمیه هر ایالت در مجلس سنا ثابت است، ولی در هند سهمیه هر ایالت به میزان جمعیت هر ایالت بستگی دارد. برای مثال ایالت «وتار پراداش» دارای ۳۱ سناتور و برخی ایالت‌ها دارای دو سناتور هستند. مهم‌ترین مباحثات در خصوص لوایح دولت در کمیته‌ها بررسی می‌شوند. کمیته مشورت تجاری، کمیته تضمین‌های دولتی،^۴ کمیته مدیریت فناوری اطلاعات و ارتباطات،^۵ کمیته اخلاق، کمیته اهداف عمومی،^۶ کمیته شهرسازی، کمیته امتیازات و کمیته مقررات کمیته‌های مجلس راجیا ساپها هستند.^۷

[گفتار ششم - فرایند قانونگذاری در هند]

هند به مدت طولانی مستعمره انگلیس بوده است، به همین دلیل نظام قانونگذاری این کشور از نظام پارلمانی وست مینستر تأثیر زیادی پذیرفته است. برای مثال همانند نظام پارلمانی انگلیس که دارای دو مجلس نمایندگان و اعیان است، مجلس هند نیز دارای دو مجلس نمایندگان (لوک ساپها) و اعیان (مجلس راجیا ساپها) است. نظام سیاسی هند، یک نظام فدرال است؛ به این معنا که هر یک از ایالات دارای قوای مجریه و قانونگذاری مستقل هستند و در چارچوب اصول قانون اساسی به وضع قانون در ایالت خود مبادرت می‌ورزند.^۸ هر یک از ایالت‌ها در اداره داخلی خود استقلال نسبی دارند و دارای سر وزیر،^۹ شورای وزیران و مجلس ایالتی هستند. براساس قانون اساسی سال ۱۹۵۰، قانونگذاری در حوزه‌های بانکداری، دفاعی، سیاست خارجی، دفاعی و ارتباطات در حوزه صلاحیت مجلسین مرکزی (مجلس لوک ساپا و راجیا ساپا) است. هند دارای ۲۸ ایالت و ۸ «مناطق متحد»^{۱۰} یا «نواحی هم پیوسته» است. «جزایر آندمان و نیکوبار»،^{۱۱} «چاندیگر»،^{۱۲} «دادرا و ناگار هاولی»،^{۱۳} «دامان و دی»،^{۱۴} «لاکشادویپ»،^{۱۵} «ناحیه پایتخت دهلی»، «پودوچری»^{۱۶} و جامو و کشمیر،^{۱۷} هشت منطقه متحد محسوب می‌شوند.^{۱۸}

مراحل قانونگذاری در هند عبارتند از:

مرحله اول: تشکیل کمیته تحقیق در شورای وزیران برای بررسی ابعاد پیش نویس لایحه

پیش نویس لایحه توسط کارشناسان وزارتخانه ذی ربط تهیه و در شورای وزیران پخت و پز می‌شود. شورای وزیران برای بررسی دقیق تر، «کمیته تحقیق» را تشکیل داده است که پیشنهادش را به شورای وزیران ارائه می‌دهد و پس از اعمال اصلاحات، پیش نویس لایحه به تأیید شورای وزیران می‌رسد.

- 1 . Proportional Representation
- 2 . <https://rajyasabha.nic.in/FAQ>
- 3 . Business Advisory Committee
- 4 . Government Assurances
- 5 . Committee on Information and Communication Technology Management in Rajha Sabha
- 6 . General Purposes Committee
- 7 . <https://rajyasabha.nic.in/Members/TermWise>

۸ . خدایار سعید وزیر، بررسی تطبیقی نظام قانونگذاری در هند و ایران، پایگاه تخصصی نشر مقالات حقوقی، حق گستر، ص ۴.

- 9 . Chief Minister
- 10 . Union Territories
- 11 . Andaman and Nicobar Islands
- 12 . Chandigarh
- 13 . Dadra and Nagar Haveli
- 14 . Daman & Diu
- 15 . Lakshadweep
- 16 . Puducherry
- 17 . Jammu & Kashmir
- 18 . <https://currentaffairs.adda247.com/states-and-capitals-of-india/>

مرحله دوم: ارائه لایحه به وزارت حقوق و دادگستری

لایحه پس از تصویب نهایی در شورای وزیران به «وزارت حقوق و دادگستری»^۱ ارجاع و از طریق این وزارتخانه و با امضای نخست‌وزیر، به رؤسای مجالس نمایندگان (لوک سابها) و مجلس سنا (راجیا سابها) ارائه می‌شود.

مرحله سوم: بررسی کارشناسی مجدد لوایح در کمیته‌های دائمی و مشترک

رؤسای مجالس لوک سابها و راجیا سابها، لوایح ارجاعی دولت را برای بررسی تخصصی به «کمیته‌های دائمی»^۲ ارجاع می‌دهند. در سال ۱۹۹۳، تعداد کمیسیون‌های مجلسین هند از ۱۷ کمیسیون به ۲۴ کمیسیون افزایش یافت که هشت کمیسیون زیر نظر رئیس مجلس سنا (راجیا سابها) و ۱۶ کمیسیون زیر نظر رئیس مجلس نمایندگان (لوک سابها) فعالیت می‌کنند. هشت کمیسیون نیز بین دو مجلس مشترک است که به آن «کمیته» می‌گویند و اعضای آن از بین قانونگذاران هر دو مجلس نمایندگان و سنا انتخاب می‌شوند.^۳ مجلس راجیا سابها ۱۴ روز فرصت دارد در خصوص مصوبه مجلس نمایندگان (مجلس لوک سابها) اظهار نظر نماید. هرگاه بین مجالس لوک سابها و راجیا سابها اختلاف نظری وجود داشته باشد، با تشکیل «کمیته منتخب مشترک»^۴ تلاش می‌شود اختلافات فی‌مابین برطرف شود.^۵

مرحله چهارم: ارجاع مصوبه مجالس نمایندگان و سنا برای توشیح رئیس‌جمهور

در صورتی که مجلس راجیا سابها پس از مدت ۱۴ روز در خصوص مصوبه مجلس لوک سابها اظهار نظری نکند، لایحه مذکور برای اینکه به قانون تبدیل شود، باید به توشیح رئیس‌جمهور این کشور برسد. در این بخش دو حالت زیر متصور است:
الف) توشیح مصوبه مجلسین توسط رئیس‌جمهور و تبدیل لایحه به قانون،
ب) مخالفت رئیس‌جمهور با مصوبه پارلمان.

گاهی اوقات رئیس‌جمهوری به دلایل گوناگون از امضای مصوبه مجلسین هند خودداری می‌کند و آن را برای انجام اصلاحاتی مجدداً به مجلس ارجاع می‌دهد. اگر توشیح مصوبه مجلسین هند بیش از ۶ ماه طول بکشد، آن لایحه لغو و دولت باید مجدداً لایحه جدیدی را ارائه دهد.^۶

مرحله پنجم: انتشار قانون در روزنامه رسمی کشور

پس از توشیح مصوبه مجلسین توسط رئیس‌جمهور، لایحه به قانون تبدیل و برای اطلاع افکار عمومی در «روزنامه رسمی»^۷ منتشر می‌شود.^۸ در نظام قانونگذاری هند، ابتکار ارائه لایحه فقط با دولت است که لازم است بین «لوايح پولی»^۹ و «لوايح غيرمالي»^{۱۰} تفاوت قائل شد. لوايح مالي تنها قابل طرح در مجلس نمایندگان (مجلس لوک سابها) است و نظر مجلس سنا (راجیا سابها) بیشتر جنبه توصیه‌ای دارد.^{۱۱} این لوايح پس از تصویب در مجلس لوک سابها برای توشیح رئیس‌جمهوری ارسال می‌شود، ولی لوايح غيرمالي ابتدا در مجلس لوک سابها بررسی و سپس به مجلس راجیا سابها ارجاع می‌شوند. اگر اختلافات مجالس لوک سابها و راجیا سابها در خصوص لایحه در مدت ۶ ماه برطرف نشود، رئیس‌جمهور برای خروج از این بست سیاسی، خواستار برگزاری «نشست مشترک»^{۱۲} بین مجلسین می‌شود.

1 . Ministry of Law and Justice

2 . Standing Committee

3 . https://rajyasabha.nic.in/Committees/DepartmentRelatedSC_RS?id=14

4 . joint select committee

5 . <https://indianculture.gov.in/rarebooks/report-joint-select-committee-government-india-bill>

6 . <https://byjus.com/free-ias-prep/veto-power/>

7 . Official Gazette

8 . <https://indiankanoon.org/search/?formInput=official%20gazette%20act>

9 . Money Bills

11 . Joint Sitting

12 . <https://accountabilityindia.in/blog/the-process-of-lawmaking-in-india/>

۱۰ . ماده (۱۹۸) قانون اساسی هند.

[گفتار هفتم - بازوی پژوهشی مجلس قانونگذاری هند]

«مرکز اطلاعات و تحقیقات»^۱ که زیر نظر «کتابخانه پارلمان هند»^۲ است، رسالت ارائه اطلاعات به قانونگذاران مجلس نمایندگان و سنای هند را برعهده دارد.^۳ «بخش اقتصاد و امور مالی»،^۴ «بخش امور علمی و آموزشی»،^۵ «بخش امور حقوقی و قانون اساسی»،^۶ «بخش امور پارلمانی»^۷ و بخش امور سیاسی؛^۸ پنج بخش مطالعاتی مرکز اطلاعات و تحقیقات پارلمان هند را تشکیل می‌دهد که زیر نظر معاونت پژوهشی فعالیت می‌کنند. مهمترین وظایف این معاونت عبارتند از:^۹

■ ارائه خدمات پژوهشی به قانونگذاران بر حسب نوع درخواست و اهمیت موضوع به صورت «تک‌نگاره»،^{۱۰} بروشور، کتابچه و جزوات؛
■ تهیه پیش‌نویس متن سخنرانی برای رؤسای مجالس نمایندگان و رؤسا و نمایندگان هیئت‌های دیپلماتیک که در کنفرانس‌ها و مجامع بین‌المللی شرکت و یا قصد دارند در جهت اولویت‌های دیپلماسی پارلمانی هند با نمایندگان سایر مجالس دنیا را بزرگ‌نمایند. این اقدام به صورت غیرمستقیم نقش «دیپلماسی پارلمانی پژوهشی»^{۱۱} را در فعالیت‌های دیپلماتیک پارلمان هند افزایش داده است.

■ تهیه پیش‌نویس قطعنامه‌ها به درخواست رؤسای مجلسین هند؛
■ تهیه پیش‌نویس نامه‌های تفصیلی برای مجالس ایالتی با دستور دبیر کل مجالس نمایندگان و سنا پس از برگزاری نشست آنان با قانونگذاران ایالتی؛ در پیش‌نویس این نامه‌ها، شرح تمامی فعالیت‌های مهم و پیشنهادات نوآورانه و خلاقانه‌ای که در مباحثات مجلس لوک سابها ارائه و در تحول این مجلس تأثیر گذار بوده‌اند، برای اطلاع نمایندگان ایالتی آورده می‌شود.

■ انتشار کتابچه «اعضای مجلس لوک سابها در یک معرفی کوتاه و شرح زندگی اعضای آن»^{۱۲} پس از مشخص شدن نتایج انتخابات؛
■ انتشار کتابچه جیبی فهرست همایش‌ها و سمینارهای مهم بین‌المللی در هند با رویکرد افزایش ارتباط قانونگذاران با شبکه خبرگان؛
■ انتشار فصلنامه «مجله اطلاعات پارلمانی»^{۱۳} پیرامون آخرین ابتکارات و نوآوری‌های مجلسین هند و تجارب موفق سایر مجالس دنیا در حوزه بهبود مستمر فرایندهای پارلمانی؛

■ انتشار فصلنامه «خبرنامه گروه‌های پارلمانی هند» با تمرکز بر موانع و شیوه‌های ارتقای کارآمدی گروه‌های دوستی مجلسین هند به منظور حضور قدرتمند هیئت‌های دیپلماتیک هند در مجامع پارلمانی، کنفرانس‌های بین‌المللی، «مجمع پارلمانی کشورهای مشترک‌المنافع»^{۱۴} و «مجمع رؤسای مجالس اتحادیه همکاری‌های منطقه‌ای جنوب آسیا»^{۱۵}؛

این امر به خوبی نشانگر تمرکز فصلنامه‌های این مرکز به سمت ارائه راهبرد به نمایندگان با رویکرد ارتقای عملکرد مجلسین هند در عرصه‌های بین‌المللی است.

■ تهیه پیش‌نویس متن سخنرانی برای قانونگذاران شرکت‌کننده در همایش‌ها و سمینارهای بین‌المللی.
کارکنان مجلسین هند برای استفاده از کتابخانه پارلمان باید از طرف دبیران کل مجالس نمایندگان و سنا (راجیا سابها) مجوز داشته باشند.^{۱۶} کمیته‌های کتابخانه‌های پارلمان هند هر ساله به دستور رئیس مجلس نمایندگان (لوک سابها) دایر می‌شوند تا در خصوص سازوکارهای توسعه کتابخانه، توصیه‌های لازم را به او ارائه دهند. اعضای کمیته ۹ نفر از قانونگذاران مجلس مرکزی هستند. سهم قانونگذاران مجلس نمایندگان (لوک سابها) و مجلس سنا (راجیا سابها) به ترتیب ۶ و ۳ نفر است که توسط رؤسای مجالس نمایندگان و سنا منصوب می‌شوند.

1 . Research and Information Service

2 . Indian Parliamentary Library

3 . <http://parliamentlibraryindia.nic.in/Common.aspx?Param=../writereaddata/Library/Services/Research-Information-Services.htm>

4 . Economic and Financial Affairs Wing

5 . Educational and Scientific Affairs Wing

6 . Legal and Constitutional Affairs Wing

7 . Parliamentary Affairs Wing

8 . Political Affairs Wing

9 . www.parliamentofindia.nic.in/www.loksabha.nic.in.

10 . Monographs

11 . Research Parliamentary Diplomacy

12 . Members of Lok Sabha: A Brief introduction and Who's Who Containing Biographical Information about the Members of Lok Sabha

13 . The Journal of Parliamentary Information

14 . Commonwealth Parliamentary Association (CPA)

15 . Association of SAARC Speakers and Parliamentarians

16 . <http://parliamentlibraryindia.nic.in/Common.aspx?Param=../writereaddata/Library/Library%20Rules/LIBRARY%20RULES.pdf>

از بین ۶ قانونگذار مجلس نمایندگان، نایب رئیس مجلس نمایندگان (لوک سابها) باید عضو آنان باشد.^۱ افزایش «منابع الکترونیکی» همچون کتاب‌ها و فصلنامه‌های الکترونیکی و همچنین ایجاد کتابخانه دیجیتال، بخشی از سیاست مرکز اطلاعات و تحقیقات پارلمان هند است.^۲ وبسایت کتابخانه پارلمان هند از تنوع بالایی برخوردار است و با استفاده از ظرفیت کتابخانه هوشمند، تلاش نموده است در کمترین زمان به مخاطبان اطلاع‌رسانی نماید. مهم‌ترین اطلاعاتی که در وبسایت این کتابخانه بارگذاری شده‌اند عبارتند از:

- «کتاب‌های بزرگواران موجود در کتابخانه مجلس هند»^۳ و بارگذاری آثار پژوهشی قانونگذاران ارشد و رجال عالی‌رتبه هند؛^۴
- انتشار عناوین منتشر شده کتابخانه در ماهنامه «بولتن کتابخانه پارلمانی»^۵ برای اطلاع شهروندان؛^۶
- بارگذاری «اسناد رسمی»^۷ و «آخرین مقالات» با رویکرد مستندسازی اسناد پشتیبان مطالعاتی؛
- انتشار «بریده جراید»^۸ و مستندسازی گزارش‌هایی که در خصوص مجلسین هند در روزنامه‌های مهم هند آورده می‌شود.^۹
- بارگذاری «یادداشت‌های تحقیقی»^{۱۰} که در آن خلاصه‌ای از تحقیقات انجام شده پیرامون موضوعی معین آورده شده است.^{۱۱} در بخش «یادداشت‌های ارجاعی/یادداشت‌های قانونگذاری»^{۱۲} با تفکیک و اولویت‌بندی موضوعی قوانین، مسیر برای مستندسازی تحقیقات هموارتر شده است.^{۱۳}
- بارگذاری روزنامه‌های مهم داخلی به سه زبان هندو، انگلیسی و محلی و همچنین بارگذاری سه روزنامه خارجی نیویورک تایمز، فایننشیل تایمز و تایمز لندن،^{۱۴}
- لینک دسترسی به کتابخانه‌های مرجع، فایل پی‌دی‌اف فصلنامه‌ها و «نشریات»^{۱۵} مهم به منظور اطلاع قانونگذاران از آخرین نظرات و دیدگاه خبرگان.^{۱۶}

گفتار هشتم - الزامات توسعه دیپلماسی پارلمانی متوازن باهند

مهم‌ترین ملزومات توسعه دیپلماسی پارلمانی دوجانبه بین جمهوری اسلامی ایران و هند عبارتند از:

- با توجه به نقش مهم مجلس نمایندگان (لوک سابها) در ساختار شورای وزیران هند، هر گونه توسعه دیپلماسی پارلمانی سران بین ریاست محترم مجلس شورای اسلامی با رئیس جمهور و رؤسای مجلس نمایندگان (لوک سابها) و مجلس سنا (راجیا سابها) یا مذاکره ریاست محترم کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی با همتای هندی خود به صورت مستقیم به پیشبرد دیپلماسی رسمی جمهوری اسلامی ایران و هند کمک می‌کند. از طرفی رایزنی‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی با پارلمان هند جهت توسعه تعاملات میان کنشگران فعال اقتصادی دو کشور همچون اتاق‌های بازرگانی و تجار طرفین، در پیشبرد توسعه دیپلماسی پارلمانی اقتصادی مهم است. از طرفی هند از کشورهای بنیانگذار و تأثیرگذار جنبش عدم تعهد است که این امر می‌تواند در توسعه دیپلماسی پارلمانی سران بین اعضای این جنبش مؤثر باشد.
- پیشنهاد می‌شود تمرکز دیپلماسی پارلمانی دوجانبه بیشتر به سمت نمایندگان شاخص حزب حاکم (بهاراتیا جاناتا) در مجالس نمایندگان و سنا متمرکز باشد، زیرا رئیس جمهوری و نخست‌وزیر به مدت ۵ سال از حزب حاکم انتخاب می‌شوند و حداقل تا سال ۲۰۲۴، حزب بهاراتا جاناتا یا حزب مردم، قوه مقننه و مجریه این کشور را در اختیار دارد.
- یکی از ملزومات توسعه دیپلماسی پارلمانی دوجانبه با نظام‌های دوجامعی که در آن نخست‌وزیر و اعضای شورای وزیران از بین احزاب پارلمانی انتخاب می‌شوند، اهتمام نمایندگان برای ایجاد و تقویت احزاب و فراکسیون‌های کارآمد است. بسیاری از کشورهای قدرتمند آسیایی دارای نظام دوجامعی هستند

1 . <http://parliamentlibraryindia.nic.in/Common.aspx?Param=../writereaddata/Library/Library%20Committee/Books%20Page.htm>

2 . <http://parliamentlibraryindia.nic.in/biopfiles.aspx>

3 . Books on dignitaries available in the Parliament Library

4 . <http://parliamentlibraryindia.nic.in/dignitaries.aspx>

5 . Parliament Library Bulletin

6 . <http://parliamentlibraryindia.nic.in/NewAddition.aspx>

7 . Formightly Documentation

8 . Press Clipping

9 . <http://10.21.202.185/newsnic3/newslatesf.aspx>

10 . Research Notes

11 . http://parliamentlibraryindia.nic.in/research_notes.aspx

12 . Reference Notes/Legislative Notes

13 . http://parliamentlibraryindia.nic.in/reference_notes.aspx

14 . http://parliamentlibraryindia.nic.in/writereaddata/newspapers/newspapers_24082020.pdf

15 . Periodicals

16 . http://parliamentlibraryindia.nic.in/Online_periodicals.pdf

که نقش احزاب در ساختار سیاسی آنها بسیار برجسته است. در نتیجه یکی از ملزومات افزایش نقش پارلمان‌ها در سازمان همکاری‌های شانگهای، رفع خلأهای شکل‌گیری احزاب و فراکسیون‌های قدرتمند در چارچوب ملاحظات نظام و استفاده از ظرفیت آنان در فرایند دیپلماسی پارلمانی فراکسیون محور است. با توجه به اینکه هند در برخی حوزه‌های موردی از جمله صنعت هسته‌ای و کشاورزی توسعه قابل توجهی یافته است به همین دلیل افزایش رایزنی‌ها بین رؤسای کمیسیون‌های مجالس دو کشور متناسب با نیازهای متقابل می‌تواند در تدوین نقشه راه دیپلماسی پارلمانی اقتصادی بلندمدت مؤثر باشد.

■ رصد و پایش فعالیت‌ها و برنامه‌های مرکز اطلاعات و تحقیقات هند نشانگر استفاده از تمامی ظرفیت‌های «دیپلماسی پارلمانی پژوهشی» در راستای توانمندسازی نقش مجلسین هند در عرصه روابط بین‌الملل است. به همین منظور اشتراک‌گذاری دانش و تجارب پارلمانی بین ارکان پژوهشی مجالس قانونگذاری جمهوری اسلامی ایران و هند، در ارتقای دیپلماسی پارلمانی دوجانبه مؤثر است.

■ توسعه دیپلماسی پارلمانی اقتصادی، دیپلماسی انرژی، دیپلماسی هسته‌ای و رایزنی مجالس دو کشور برای رفع موانع کریدور شمال-جنوب برای دو کشور دارای مزیت راهبردی است که به وضوح می‌توان مصداق آن را در توثیق نخست‌وزیر هند به زبان فارسی پس از دیدار با رئیس‌جمهور ایران در حاشیه پیمان شانگهای مورخ ۱۶ سپتامبر ۲۰۲۲ مشاهده کرد. نخست‌وزیر هند به زبان فارسی توثیقی به شرح زیر منتشر کرده بود:

«با رئیس‌جمهور ابراهیم رئیسی درباره طیف وسیعی از موضوعات گفتگو نمودم. ما در مورد دوستی رو به رشد هند و ایران و دامنه تقویت روابط در بخش‌هایی مانند انرژی، تجارت و مسیرهای مواصلاتی مذاکره داشتیم».

■ در ۱۶ سپتامبر ۲۰۲۲ (۲۵ شهریور ۱۴۰۱) و در بیست و دومین اجلاس سران کشورهای عضو سازمان همکاری‌های شانگهای که به میزبانی ازبکستان در شهر سمرقند برگزار شد، به صورت رسمی، عضویت کامل ایران در سازمان شانگهای توسط رئیس‌جمهور ازبکستان اعلام شد. این اجلاس با حضور سران کشورهای چین، روسیه، هند، ایران، ازبکستان، قزاقستان، بلاروس، ترکیه، آذربایجان، قرقیزستان، پاکستان، مغولستان، تاجیکستان و ترکمنستان برگزار شد. شایان ذکر است پیش از عزیمت رئیس‌جمهور کشورمان به سمرقند، لایحه عضویت ایران در این سازمان برای طی مراحل قانونی تقدیم مجلس شورای اسلامی شده بود.^۱ اجلاس سران کشورهای عضو سازمان همکاری‌های شانگهای هر ساله با محوریت موضوع استراتژی همکاری‌های چندجانبه و حوزه‌های اولویت‌دار توسعه، رسیدگی به موضوعات مهم و تقویت همکاری‌های اقتصادی و سیاسی اعضا برگزار می‌شود.

■ توسعه دیپلماسی پارلمانی متوازن و هوشمند با مجالس مهم و تأثیرگذار پیمان شانگهای از جمله مجلس قانونگذاری هند، پاکستان، روسیه و چین می‌تواند نقطه عطفی برای تأسیس مجمع مجالس قانونگذاری سازمان همکاری‌های شانگهای با ابتکار ریاست محترم قوه مقننه باشد. مذاکره با کشورهای همسایه برای تأسیس مجمع مجالس قانونگذاری شانگهای علاوه بر توسعه دیپلماسی پارلمانی نگاه به شرق، می‌تواند جبهه پارلمانی منسجمی را در برابر سیاست‌های سلطه‌گرایانه غرب به وجود آورد. از طرفی **ابتکار قوه مقننه برای تأسیس مجمع پارلمانی شانگهای** می‌تواند قدرت نرم فعالیت‌های دیپلماتیک قوه مقننه در عرصه روابط منطقه‌ای و بین‌المللی را ارتقا دهد. به همین دلیل توسعه دیپلماسی پارلمانی متوازن بین جمهوری اسلامی ایران و هند، ظرفیت سیاسی دو کشور برای انتفاع اقتصادی و امنیتی متقابل در سازمان همکاری‌های شانگهای را افزایش می‌دهد.

■ شایان ذکر است سازمان همکاری‌های شانگهای، مزیت راهبردی کشورهای منطقه در مقابل گسترش ناتو به شرق است. در حال حاضر تأسیس مجمع مجالس قانونگذاری ناتو نقش اثرگذاری را در ناتو ایفا می‌کند. در این میان رایزنی‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی با مجالس قانونگذاری عضو پیمان شانگهای برای تأسیس مجمع مجالس قانونگذاری سازمان همکاری‌های شانگهای، نقش مهمی را در افزایش وزن سیاسی این سازمان و ایجاد توازن استراتژیک در برابر ناتو ایفا می‌کند.

[جمع‌بندی و نتیجه‌گیری]

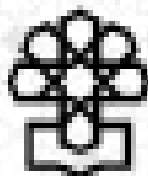
یکی از اولویت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی که بارها مورد تأکید ریاست محترم قوه مقننه قرار گرفته است، تمرکز رایزنی‌ها در راستای تحقق قرن بیست‌ویکم، قرن آسیاست. دستیابی به این هدف مستلزم دیپلماسی پلکانی و گام به گام با استفاده از ظرفیت منطقه‌گرایی پارلمانی است. در همین رابطه اتخاذ دیپلماسی پارلمانی متوازن و گام به گام با کشورهای جنوب شرق آسیا و همچنین گسترش روابط پارلمانی با مجالس قانونگذاری کشورهای عضو پیمان شانگهای از گام‌های اساسی در جهت تسهیل همگرایی قاره‌ای است. هند به‌عنوان یکی از کشورهای قدرتمند جنوب شرق آسیا و همچنین یکی از اعضای مهم سازمان همکاری شانگهای، از کنشگران مهم برای تحقق کریدور شمال - جنوب است. به همین دلیل شناسایی ظرفیت‌های توسعه دیپلماسی پارلمانی با مجالس نمایندگان و سنای هند، نقش مهمی را در پیشبرد دیپلماسی پارلمانی اقتصادی ایفا می‌کند. از طرفی با استناد به قانون اساسی، رئیس‌جمهوری نیز بخشی از قوه مقننه محسوب می‌شود. نخست‌وزیر و شورای وزیران نیز از بین حزب اکثریت در قوه مقننه انتخاب می‌شود و شورای وزیران، همزمان عضو پارلمان نیز هستند. به همین دلیل توسعه مذاکرات دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی با احزاب پارلمانی هند به‌صورت مستقیم در ارتقای روابط رسمی جمهوری اسلامی ایران و هند نیز تأثیرگذار خواهد بود.

[منابع و مآخذ]

۱. امامی، نصر... مشترکات فرهنگی و آیینی قوم هند و ایرانی و ریشه‌های کهن آن، مجله مطالعات ایرانی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، سال هشتم، ش ۱۶، ۱۳۸۸.
۲. رحیمی‌مقدم، احمد. ساختار نظام انتخاباتی هند، شماره مسلسل ۱۰۰۲۴، مرکز پژوهش‌های مجلس، دفتر مطالعات سیاسی، شماره مسلسل ۱۰۰۲۴، ۱۳۸۸.
۳. سعید وزیری، خدایار. بررسی تطبیقی نظام قانونگذاری در هند و ایران، پایگاه تخصصی نشر مقالات حقوقی، حق گستر.
۴. عالمی، احمد. آشنایی با کشور هندوستان، انتشارات خانه فرهنگ جمهوری اسلامی ایران در هند، ۱۳۹۱.
5. Constitution of India, <https://www.india.gov.in/my-government/constitution-india>
6. Dam, Shubhankar (2016), "Executive", in Choudhry, Sujit; Khosla, Madhav; Mehta, Pratap Bhanu (eds.), The Oxford Handbook of the Indian Constitution, Oxford and New York: Oxford University Press.
7. <http://10.21.202.185/newsnic3/newslatest.aspx>
8. http://law.uok.edu.in/Files/5ce6c765-c013-446c-b6ac-b9de496f8751/Custom/Powers_and_Functions_of_President_in_India.pdf
9. http://law.uok.edu.in/Files/5ce6c765-c013-446c-b6ac-b9de496f8751/Custom/Powers_and_Functions_of_President_in_India.pdf
10. <http://parliamentlibraryindia.nic.in/bioprofiles.aspx>
11. <http://parliamentlibraryindia.nic.in/dignitaries.aspx>
12. <http://parliamentlibraryindia.nic.in/NewAddition.aspx>
13. http://parliamentlibraryindia.nic.in/Online_periodicals.pdf
14. http://parliamentlibraryindia.nic.in/reference_notes.aspx
15. <http://www.apbjp.org/eng/history/>
16. <https://accountabilityindia.in/blog/the-process-of-lawmaking-in-india/>
17. <https://babel.ua/en/news/81846-draupadi-murmu-became-the-new-president-of-india>
18. <https://currentaffairs.adda247.com/26-january-2022/>
19. <https://ecisveep.nic.in/voters/how-to-vote/>
20. <https://go2tr.co/mag/largest-countries-in-the-world>
21. <https://india.mfa.gov.ir/portal/GeneralCategoryServices/5192>
22. <https://indianexpress.com/article/explained/why-january-26-is-celebrated-as-republic-day-6230037/>
23. <https://indianexpress.com/article/political-pulse/india-prime-ministers-series-jawaharlal-nehru-first-longest-serving-pm-7922136/>
24. <https://indiankanoon.org/doc/594857/>
25. <https://knowindia.india.gov.in/independence-day-celebration/>
26. https://legislative.gov.in/sites/default/files/COI_English.pdf
27. <https://rajyasabha.nic.in/Home/Chairman>
28. <https://rajyasabha.nic.in/Members/PartyWiseSummary>
29. <https://vicepresidentofindia.nic.in/>
30. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/muslim-population-by-country>
31. <https://www.britannica.com/topic/list-of-prime-ministers-of-India-1832692>

32. <https://www.britannica.com/topic/National-Democratic-Alliance-political-organization-India>
33. <https://www.britannica.com/topic/Nationalist-Congress-Party>
34. <https://www.careerlauncher.com/upsc/president-election/>
35. <https://www.geeksforgeeks.org/election-system-in-india/>
36. <https://www.india.gov.in/my-government/constitution-india>
37. <https://www.irna.ir/news/84857101/>
38. <https://www.jagranjosh.com/general-knowledge/list-of-all-the-political-parties-in-india-1476786411-1>
39. <https://www.lawinsider.com/dictionary/ex-officio-member>
40. <https://www.loc.gov/item/lcwaN0002841/>
41. <https://www.mapsofindia.com/parliamentaryconstituencies/>
42. https://www.pmindia.gov.in/en/former_pm/shri-jawaharlal-nehru/
43. <https://www.thehindu.com/opinion/op-ed/what-is-dissolution-of-lok-sabha/article26994519.ece>
44. <https://www.worldbank.org/en/country/india/overview>
45. <https://www.worldometers.info/world-population/india-population/>
46. Members of Lok Sabha: A Brief introduction and Who's Who containing biographical information about the members of Lok Sabha Reference Notes/Legislative Notes
47. www.parliamentofindia.nic.in/www.loksabha.nic.in
48. <http://loksabhaph.nic.in/Members/AlphabeticalList.aspx>
49. <http://parliamentlibraryindia.nic.in/Common.aspx?Param=../writereaddata/Library/Library%20Rules/LIBRARY%20RULES.pdf>
50. <http://parliamentlibraryindia.nic.in/Common.aspx?Param=../writereaddata/Library/Library%20Committee/Books%20Page.htm>
51. <http://parliamentlibraryindia.nic.in/Common.aspx?Param=../writereaddata/Library/Services/Research-Information-Services.htm>
52. http://parliamentlibraryindia.nic.in/writereaddata/newspapers/newspapers_24082020.pdf
53. <http://projectbritain.com/royal/role.htm>
54. <https://byjus.com/free-ias-prep/veto-power/>
55. <https://byjus.com/question-answer/what-are-the-qualifications-required-for-a-person-to-participate-in-the-lok-sabha-election-1/>
56. <https://currentaffairs.adda247.com/states-and-capitals-of-india/>
57. <https://eci.gov.in/>
58. <https://india.mfa.gov.ir/portal/GeneralCategoryServices/5192>
59. <https://indianculture.gov.in/rarebooks/report-joint-select-committee-government-india-bill>
60. <https://indianexpress.com/article/explained/explained-how-the-president-is-elected-7961048/>
61. <https://indiankanoon.org/search/?formInput=official%20gazette%20act>
62. <https://prsindia.org/parliamenttrack/vital-stats/profile-of-the-newly-elected-17th-lok-sabha>
63. https://rajyasabha.nic.in/Committees/DepartmentRelatedSC_RS?id=14
64. <https://rajyasabha.nic.in/FAQ>
65. <https://starsunfolded.com/harivansh-narayan-singh/>
66. <https://www.congress.gov/legislative-process>
67. <https://www.india.gov.in/topics/governance-administration/state-legislature>
68. <https://www.indiatoday.in/education-today/gk-current-affairs/story/the-president-of-india-powers-and-responsibilities-1880001-2021-11-23>
69. <https://www.jagranjosh.com/general-knowledge/draupadi-murmu-biography-1658380804-1>
70. <https://www.legalserviceindia.com/legal/article-8062-appointment-of-supreme-court-judges.html>
71. <https://www.thehindu.com/opinion/op-ed/what-is-dissolution-of-lok-sabha/article26994519.ece>
72. <https://dppa.un.org/en/shanghai-cooperation-organization>
73. <https://www.toppr.com/ask/question/what-is-the-term-of-office-of-the-president-of-india/>

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، میدان باستان، پلاک ۱۱۱، صندوق پستی ۱۹۸۳۹-۱۹۸۳۸، تلفن: ۰۲۱-۸۸۸۸۸۸۸۸

پست الکترونیک: icst@icst.ac.ir | www.icst.ac.ir | www.majlis.ir

وبسایت: www.icst.ac.ir